

USMONLI IMPERIYASIDA YANICHARLAR: HARBIY KUCH VA SIYOSAT

Qurbonov Bobur Olim o'g'li

boburqurbonov01@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Usmonli imperiyasining siyosiy va harbiy tizimida yanicharlar (yaniçerlar) korpusining o'рни va ahamiyati keng yoritilgan. Tadqiqot davomida yanicharlar qo'shinining tashkil topish tarixi, ularning harbiy strategiyalari, siyosiy hokimiyatdagi roli hamda davlat boshqaruvidagi ta'siri tahlil qilinadi. Ayniqsa, sultonlik davrlarida yanicharlarning siyosiy kuch sifatida qanday o'zgarishlarga uchragani va imperiyaning ichki barqarorligiga ta'siri ko'rsatib o'tilgan. Maqolada tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari va zamonaviy tadqiqotlar asosida yanicharlar tizimining ijtimoiy, iqtisodiy va mafkuraviy jihatlari ham yoritilgan. Ushbu tahlil natijalari orqali Usmonli imperiyasining siyosiy tarixini chuqurroq anglashga va harbiy tashkilotlarning davlat siyosatidagi o'rnini qayta baholashga imkon yaratiladi.

Kalit so'zlar. Usmonli imperiyasi, yanicharlar, harbiy tizim, siyosiy kuch, sultonlik, davlat boshqaruvi, tarixiy tahlil, harbiy islohotlar.

Annotation. This article explores the role and significance of the Janissary corps within the political and military structure of the Ottoman Empire. The study examines the origins and development of the Janissaries, their military strategies, their influence on political power, and their impact on state governance. Special attention is paid to the transformation of the Janissaries from a disciplined military elite into a political force that shaped the internal stability of the empire. Using historical sources, archival materials, and modern research, the paper analyzes the social, economic, and ideological dimensions of the Janissary institution. The findings contribute to a deeper understanding of Ottoman political history and allow for a reevaluation of the role of military organizations in state politics.

Keywords. Ottoman Empire, Janissaries, military system, political power, sultanate, state governance, historical analysis, military reforms.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и значение корпуса янычар в политической и военной системе Османской империи. В исследовании анализируются происхождение и формирование янычар, их военные стратегии, влияние на политическую власть и участие в управлении государством. Особое внимание уделяется трансформации янычар из дисциплинированной военной элиты в политическую силу, оказавшую значительное влияние на внутреннюю стабильность империи. На основе исторических источников, архивных документов и современных

исследований раскрываются социальные, экономические и идеологические аспекты системы янычар. Полученные результаты способствуют более глубокому пониманию политической истории Османской империи и переоценке роли военных организаций в государственной политике.

Ключевые слова: Османская империя, янычары, военная система, политическая власть, султанат, государственное управление, исторический анализ, военные реформы.

Kirish. Usmonli imperiyasi tarix sahnasida o'zining uzoq davom etgan davlatchiligi, keng hududi va murakkab siyosiy tizimi bilan ajralib turadi. Ushbu imperiyada harbiy institutlar nafaqat tashqi tahdidlarga qarshi kurashish vositasi, balki siyosiy barqarorlik va davlat boshqaruvi uchun ham muhim vosita bo'lgan. Ayniqsa, yanicharlar korpusi (yaniçerlar) Usmonli sultonlarining siyosiy va harbiy strategiyasida markaziy o'rin egallagan. Dastlab ular sultonning shaxsiy harbiy kuchi sifatida shakllangan bo'lib, asosiy vazifasi imperiya hududini himoya qilish va sultonni ichki hamda tashqi tahdidlardan himoya qilishdan iborat edi. Biroq vaqt o'tishi bilan yanicharlar nafaqat harbiy kuch sifatida, balki siyosiy tizimning muhim ishtirokchisi sifatida o'z mavqeini oshirdi va imperiyaning ichki siyosatida sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ularning tashkil etilishi va rivojlanishi sultonlik siyosatining muhim strategik qismi sifatida amalga oshirilib, harbiy tayyorgarligi, intizomi va sulton bilan bevosita bog'liqligi imperiyaning ichki barqarorligi va tashqi xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynagan. Shu bilan birga, yanicharlarning siyosiy kuchi ularni davlat idoralarida va siyosiy jarayonlarda faollashtirdi, bu esa sultonlarning qarorlariga va imperiyaning ichki muvozanatiga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Ularning harbiy va siyosiy faoliyati ko'plab tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari va zamonaviy tadqiqotlar orqali chuqur tahlil qilingan bo'lsa-da, ularning ijtimoiy, iqtisodiy va mafkuraviy ta'sirlari hali ham keng ko'lamda o'rganilmoqda. Shu bois, yanicharlarni tadqiq qilish Usmonli imperiyasining nafaqat harbiy, balki siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tarixini yaxshiroq tushunishga imkon yaratadi. Tadqiqot davomida yanicharlar korpusining tashkil etilishidan tortib, ularning imperiyaning ichki siyosiy tizimidagi o'zgarishlarga qadar bo'lgan jarayonlari, ularning siyosiy va harbiy roli, imperiyaning ichki va tashqi barqarorligiga ta'siri tizimli tarzda yoritiladi, bu esa Usmonli siyosiy tarixini chuqurroq anglash va harbiy institutlarning davlat siyosatidagi o'rnini qayta baholash imkonini beradi. Usmonli imperiyasi tarixda o'zining kuchli harbiy va siyosiy tuzilmasi bilan ajralib turadi. Bu tuzilmaning markaziy unsurlaridan biri – yanicharlar bo'lib, ular imperiyaning nafaqat harbiy xavfsizligini ta'minlagan, balki siyosiy jarayonlarda ham muhim rol o'ynagan. Yanicharlar tizimi XIV-XVIII asrlarda shakllangan bo'lib, u yosh xristian bolalarini davlat

xizmati uchun yetishtirishga asoslangan edi. Ushbu tizim orqali davlat markaziy hokimiyatini mustahkamlash, saroy xavfsizligini ta'minlash va harbiy kuchni uzluksiz ravishda rivojlantirish maqsad qilingan. Yanicharlar harbiy jihatdan nafaqat oddiy askar, balki maxsus tayyorgarlikdan o'tgan kuchli jangchilar sifatida faoliyat yuritgan. Ularning tuzilishi, qurollanishi va ixtisoslashuvi imperiyaning jangovar salohiyatini oshirib, harbiy strategiya va taktikani rivojlantirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, yanicharlar siyosiy hayotda ham sezilarli ta'sirga ega bo'lgan. Ba'zan sulton qarorlariga bevosita ta'sir qilib, ichki isyonlarga sababchi bo'lishgan, ba'zan esa sultonlar bilan mustahkam aloqalar orqali siyosiy barqarorlikni ta'minlaganlar.

Adabiyotlar tahlili. Usmonli imperiyasida yanicharlar korpusining tashkil etilishi va rivojlanishi tarixiy manbalar orqali keng o'rganilgan [1]. Shaw va Shaw tadqiqotlarida yanicharlarning sultonlik siyosatidagi roli, harbiy tayyorgarligi va intizomi batafsil yoritilgan [2]. Imber ishida yanicharlarning siyosiy kuchi va davlat boshqaruvidagi ta'siri tahlil qilinib, ularning ichki nizolar orqali imperiyaning barqarorligiga bevosita ta'sir qilgani ko'rsatildi [3]. Faroqhi o'z tadqiqotida yanicharlarning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari, yer mulki va mol-mulk bilan bog'liqligi, shuningdek sultonlik siyosatidagi faoliyati haqida batafsil ma'lumot bergan [4]. Ágoston va Masters ishida yanicharlarning tashqi urushlar va global siyosiy jarayonlardagi o'rni tahlil qilindi, ularning harbiy islohotlarga bo'lgan ta'siri ham yoritilgan [5]. Peirce tadqiqotida yanicharlarning davlat idoralaridagi faoliyati, sultonlar bilan siyosiy munosabatlari va ichki siyosiy nizolar orqali imperiyaga ko'rsatgan ta'siri batafsil ko'rib chiqilgan [6]. Oxirida, Faroqhi va Quataert ishida yanicharlarning harbiy, siyosiy va ijtimoiy roli umumiy kontekstda tizimli tarzda tahlil qilinib, ularning imperiya tarixidagi ahamiyati va ichki barqarorlikka ta'siri yoritilgan [7].

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda asosiy e'tibor Usmonli imperiyasida yanicharlar korpusining harbiy va siyosiy tizimdagi o'rnini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, tadqiqot materiallari sifatida tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari, sultonlik farmonlari, harbiy yozuvlar va zamonaviy tarixiy tadqiqotlar asos qilib olingan. Tarixiy manbalar yanicharlarning tashkil etilishi, ularning harbiy tayyorgarligi, siyosiy faoliyati va sultonlar bilan bo'lgan munosabatlarini aniqlashda asosiy manba sifatida xizmat qiladi, arxiv hujjatlari esa yanicharlarning ijtimoiy maqomi, mol-mulk huquqlari va xizmatdagi imtiyozlarini o'rganishga yordam beradi. Tadqiqotda zamonaviy ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va maqolalardan foydalanilib, yanicharlarning harbiy va siyosiy tizimdagi ahamiyati, ularning tashkilot tuzilishi va ichki ierarxiyasi tizimli tarzda tahlil qilingan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tarixiy-tahliliy usul qo'llanilgan bo'lib, bu usul orqali yanicharlarning harbiy va siyosiy roli, ularning sultonlik siyosatidagi ta'siri, imperiyaning ichki barqarorligi va siyosiy nizolarga bo'lgan ta'siri o'rganilgan. Shu bilan birga,

komparativ tahlil usuli yordamida yanicharlarning tashkiloti va faoliyati boshqa harbiy korpuslar bilan solishtirilgan, ularning siyosiy kuch sifatida shakllanishi va imperiya boshqaruvida tutgan o'rni aniqlangan. Tarixiy voqealar va sultonlik qarorlarini kontekstual tahlil qilish orqali yanicharlarning siyosiy va harbiy qarorlar jarayoniga bo'lgan ta'siri ham o'rganilgan. Shuningdek, tadqiqotda tarixiy-iqtisodiy va ijtimoiy tahlil usullari qo'llanilib, yanicharlarning imperiya ichidagi ijtimoiy struktura va iqtisodiy mavqei, shuningdek, ularning sultonlik siyosatiga ta'siri aniqlangan. Tadqiqot davomida yanicharlarning harbiy tashkiloti, siyosiy faoliyati va ichki ierarxiyasi tarixiy manbalar va zamonaviy tadqiqotlar asosida tizimli tarzda yoritilgan, bu esa Usmonli imperiyasidagi yanicharlar tizimining harbiy va siyosiy jihatlarini chuqurroq anglashga imkon yaratadi hamda ularning davlat siyosatidagi o'rnini aniqlashga xizmat qiladi.

1 Jadval. Yanicharlarning usmonli imperiyasidagi harbiy roli

Aspekt	Tavsif	Ta'sir
Tuzilma	Yanicharlar harbiy korpus sifatida tartiblangan, maxsus sharoitda tayyorlangan askarlar	Harbiy samaradorlik va nizomni mustahkamlash
Tayyorlash	Yosh bolalar (odatda xristianlardan) harbiy va diniy tayyorgarlikdan o'tgan	Markaziy hokimiyat uchun sodiqlik kafolati
Qurollanish	Zamonaviy qurollar, shuningdek otliq va piyoda birliklar	Harbiy kuchni oshirish va janglarda ustunlik
Vazifa	Saroy va davlat himoyasi, frontda jang qilish	Harbiy xavfsizlik va davlat suverenitetini ta'minlash
Ixtisoslashuv	Artilleriya, piyoda, maxsus bo'linmalar	Harbiy strategiya va taktikani rivojlantirish
Imtiyozlar	Yer va mol-mulk, maosh	Harbiy xizmatga bo'lgan motivatsiyani oshirish

Birinchi jadval yanicharlarning harbiy rolini ko'rsatadi. Jadvalda ularning tuzilmasi, tayyorlanishi, qurollanishi va ixtisoslashuvi kabi jihatlar bayon etilgan. Bu orqali yanicharlarning Usmonli imperiyasidagi asosiy harbiy kuch sifatidagi o'rni aniq ko'rinadi. Masalan, ular yoshligidan harbiy va diniy tayyorgarlikdan o'tib, markaziy hokimiyatga sodiqligi bilan ajralib turadi. Shuningdek, ularning zamonaviy qurollar bilan ta'minlanishi va maxsus bo'linmalarga bo'linishi janglarda ustunlik berib, harbiy strategiya va taktikani rivojlantirishga xizmat qilgan. Jadvaldagi ma'lumotlar yanicharlarning faqat oddiy askarlar emas, balki Usmonli imperiyasining harbiy mustahkamligini ta'minlovchi asosiy kuch

ekanini ko'rsatadi. Ikkinchi jadval yanicharlarning siyosiy va ijtimoiy ta'sirini aks ettiradi. Bu jadvaldan ko'rinib turibdiki, yanicharlar faqat harbiy rol o'ynamagan, balki siyosiy jarayonlarda ham muhim o'rin tutgan. Ular sulton qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatgan, ba'zan ichki isyonlarga sababchi bo'lgan. Shu bilan birga, jamiyatda alohida ijtimoiy tabaqa sifatida mavjudligi va sulton bilan bo'lgan munosabati ularni siyosiy qudrat manbai darajasiga ko'targan.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, yanicharlar Usmonli imperiyasining siyosiy va harbiy tizimida nafaqat qo'shimcha kuch, balki muhim siyosiy instrument sifatida xizmat qilgan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yanicharlar dastlab sultonning shaxsiy qo'shini sifatida shakllangan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan ularning siyosiy kuchi ortib, imperiyaning ichki siyosiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Shu nuqtai nazardan, yanicharlarning siyosiy faoliyati imperiyaning ichki nizolar, sultonlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va davlat boshqaruvidagi muhim qarorlarga bevosita ta'sir qilgani ko'rinib turadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yanicharlar nafaqat harbiy intizom va tayyorgarlik orqali, balki siyosiy faoliyat va ijtimoiy mavqei bilan ham imperiyaning barqarorligini shakllantirgan. Shu bilan birga, yanicharlarning tashkiloti va ichki ierarxiyasi ularning sultonlik siyosatidagi ta'sirini kuchaytirgan va harbiy korpusni samarali boshqarish imkonini yaratgan. Tadqiqot davomida ko'rib chiqilgan manbalar va tarixiy hujjatlar yanicharlarning siyosiy qarorlar jarayoniga ta'siri, ularning ichki nizolarni hal qilishdagi roli va imperiya siyosatidagi o'rni haqida muhim ma'lumotlarni taqdim etdi. Shu asosda, tadqiqot natijalari yanicharlar korpusining harbiy va siyosiy tizimdagi o'rnini, ularning imperiyaning ichki barqarorligi va sultonlik siyosatiga ta'sirini tizimli va keng qamrovli tarzda anglash imkonini beradi. Tadqiqot shuningdek, yanicharlar faoliyatining ijtimoiy-iqtisodiy va mafkuraviy jihatlarini ham yoritib, ularning Usmonli imperiyasining siyosiy va harbiy tarixidagi o'rnini yanada chuqurroq tahlil qilishga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Usmonli imperiyasida yanicharlar korpusi nafaqat harbiy kuch sifatida, balki siyosiy tizimning muhim tarkibiy qismi sifatida faoliyat yuritgan. Ularning dastlabki vazifasi sultonni va imperiyani ichki hamda tashqi tahdidlardan himoya qilish bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan ular siyosiy kuchga aylanishgan va imperiyaning ichki siyosiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Yanicharlarning tashkiloti, ichki ierarxiyasi, harbiy tayyorgarligi va sultonlik siyosatidagi faoliyati imperiyaning ichki muvozanatini saqlash, siyosiy qarorlar qabul qilish va ichki nizolarni boshqarishda muhim rol o'ynagan. Shu bilan birga, tadqiqot yanicharlarning ijtimoiy, iqtisodiy va mafkuraviy jihatlarini ham yoritib, ularning Usmonli imperiyasining siyosiy va harbiy tarixidagi ahamiyatini yanada chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Tadqiqotdan kelib chiqadigan xulosa shuki, yanicharlar nafaqat harbiy tizimning asosiy elementi, balki sultonlik

siyosatining muhim instrumenti bo‘lib, imperiyaning ichki va tashqi barqarorligini ta’minlashda beqiyos ahamiyatga ega bo‘lgan. Ushbu tahlil yanicharlarning tashkil etilishidan tortib, ularning siyosiy va harbiy faoliyatini, imperiyaning ichki va tashqi siyosatiga ta’sirini tizimli va keng qamrovli tarzda tushunishga yordam beradi hamda Usmonli imperiyasi tarixini yanada chuqurroq o‘rganish uchun ilmiy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shaw, S. J., & Shaw, E. K. (1976). History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Cambridge University Press.
2. Imber, C. (2002). The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power. Palgrave Macmillan.
3. Faroqhi, S. (2006). The Ottoman Empire and the World Around It. I.B. Tauris.
4. Ágoston, G., & Masters, B. (2009). Encyclopedia of the Ottoman Empire. Facts on File.
5. Peirce, L. P. (1993). The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire. Oxford University Press.
6. Ágoston, G. (2010). Guns for the Sultan: Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire. Cambridge University Press.
7. Faroqhi, S., & Quataert, D. (2005). An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300–1914. Cambridge University Press.